

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.49
у Львівському національному
університеті імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

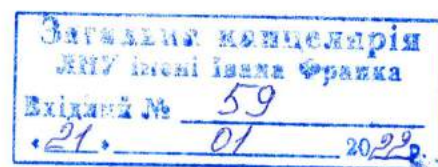
ВІДГУК

**офіційного опонента про дисертацію Юрків Роксолани Романівни
«Особливості виявлення та розслідування підкупу медичних працівників»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право» з галузі знань 08 «Право»**

Оцінка актуальності теми дослідження. В умовах сьогодення перед українською державою постало завдання мінімізації рівня корупційної злочинності, що є умовою вступу України до ЄС. Це питання набуло стратегічно важливого значення, оскільки в умовах сучасного розвитку нашої держави однією з найбільших та найнебезпечніших загроз є корупція та її проникнення в усі сфери суспільно-політичного, соціально-економічного та правового життя.

Однією із сфер, що потребує втручання держави в аспекті протидії та попередження корупційних проявів є сфера охорони здоров'я. Актуальність та значення дослідження корупції у цій сфері набуває особливої гостроти у світлі сучасної антикорупційної політики та необхідності її реформування.

Серед основоположних прав людини визначено право на охорону життя та її здоров'я. У ст. 49 Конституції України закріплено право громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу й медичне страхування. Також в Основному Законі наголошено, що у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Це обумовлено, насамперед, тим що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Законодавцем у примітці до ст. 45 КК України визначений вичерпний перелік корупційних кримінальних правопорушень. Медичними працівниками найчастіше вчиняються такі корупційні кримінальні правопорушення: ст. 308 КК України (викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем); ст. 312 КК України (викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем); ст. 320 КК України (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів); ст. 354 КК України (підкуп працівника підприємства, установи чи організації); ст. 368 (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою); ст. 368² КК України (незаконне збагачення); ст. 368⁴ КК України (підкуп особи, яка надає публічні послуги); ст. 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі).

Більшість із цих кримінальних правопорушень безпосередньо чи опосередковано, а подекуди і неодноразово ставали предметом дослідження вчених-криміналістів.

З огляду на це, в опонованій дисертації увага зосереджена на порівняно нових і досі не напрацьованих (з погляду методики розслідування) складах кримінальних правопорушень, а саме передбачених ст. 354 КК України (підкуп працівника підприємства, установи чи організації), ст. 368³ КК України (підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) та ст. 368⁴ КК України (підкуп особи, яка надає публічні послуги).

Насамкінець, незважаючи на науково-прикладну важливість висвітлення питань, пов'язаних із підкупом медичних працівників, ця проблематика не привертає уваги дослідників. У криміналістиці спеціальні дослідження з такого напрямку відсутні. Це свідчить про актуальність теми дисертації.

Оцінка методології дослідження. З позиції офіційного опонента, дисертантка вдало сформулювала *мету дослідження* – напрацювання теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій органам досудового розслідування щодо виявлення та розслідування підкупу медичних працівників. Для досягнення цієї мети чітко виокремлені *завдання*, що відповідають елементам структури роботи: 1) з'ясувати предмет посягання підкупу медичних працівників; 2) сформулювати кримінально-правові, соціально-демографічні, психологічні та криміналістично значущі ознаки особи правопорушника і особи потерпілого у кримінальних провадженнях про підкуп медичних працівників; 3) проаналізувати спосіб, обстановку та слідову картину підкупу медичних працівників; 4) висвітлити особливості виявлення підкупу медичних працівників; 5) визначити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування підкупу медичних працівників; 6) дослідити тактичні особливості виконання окремих процесуальних дій початкового етапу розслідування підкупу медичних працівників; 7) розкрити особливості організації та планування розслідування підкупу медичних працівників; 8) охарактеризувати шляхи подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників; 9) розкрити зміст, виокремити завдання і визначити типові слідчі ситуації наступного та завершального етапів розслідування підкупу медичних працівників; 10) сформулювати практичні рекомендації щодо виявлення та розслідування підкупу медичних працівників.

Не викликає зауваження й окреслений *об'єкт* (кримінально-протиправна діяльність, пов'язана з підкупом медичних працівників, а також діяльність щодо виявлення, розслідування та запобігання підкупу медичних працівників) та *предмет дослідження* (особливості виявлення та розслідування підкупу медичних працівників).

Як вбачається з відповідних положень дисертаційного дослідження, здобувачка володіє методологією наукового пізнання складних проблем теорії та практики юридичної науки.

Оснoву дослідження становить діалектичний підхід до наукового пізнання соціальних явищ. При написанні роботи також використані загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання: *аналіз* (дав змогу виокремити елементи криміналістичної характеристики підкупу медичних працівників), *синтез* (використовувався для з'ясування форм протидії розслідуванню підкупу медичних працівників), *узагальнення* (застосовувався з метою формування та розвитку на основі вже наявних у криміналістиці напрацювань розслідування корупційних кримінальних правопорушень теоретичних положень, рекомендацій щодо особливостей розслідування підкупу медичних працівників), *структурно-функціональний метод* (дав можливість виокремити етапи розслідування підкупу медичних працівників, з'ясувати специфіку їхнього змісту), *герменевтичний метод* (використовувався для тлумачення положень законодавства України у сфері охорони здоров'я, що стосуються розуміння категорії «медичний працівник»), *догматичний* чи *спеціально-юридичний метод* (застосовувався під час аналізу типових слідчих ситуацій початкового та наступного етапів розслідування підкупу медичних працівників); *конкретно-соціологічний* (за його допомогою вивчено ефективність діяльності щодо розслідування підкупу медичних працівників); *статистичний* (використовувався для узагальнення результатів вивчення кримінальних проваджень).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Більшість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених і сформульованих у дисертації, є переконливими. Це зумовлено вдалим і чітким визначенням авторкою мети і завдань, окресленням об'єкта і предмета дослідження, а також використанням апробованих часом як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів пізнання державно-правових явищ. Положення, висновки і рекомендації, викладені та сформульовані у дисертації, ґрунтуються на широкому використанні як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел, достатньому емпіричному матеріалі, зібраному здобувачкою.

Достовірність наукових положень дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними, оскільки вони є результатом осмислення авторкою науково-теоретичного надбання вчених з криміналістики, у галузях кримінального, кримінально-процесуального права, ґрунтового аналізу положень Конституція України, КК, КПК та інших Законів України, а також підзаконних нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я, опитування 112 практичних працівників (зокрема прокурорів, керівників органу досудового розслідування та слідчих), їх апробації на 3 міжнародних науково-практичних конференціях, а також відображення у 9 наукових статтях, з них 8 у фахових виданнях України та 1 в іноземному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу.

Наукова новизна положень дисертації полягає в тому, що вона справді, як це зазначено у вступі до роботи, є першим у вітчизняній криміналістиці дослідженням, у якому, з урахуванням положень антикорупційного законодавства і практики його застосування, напрацьована типова структура групової (внутрішньовидової) методики розслідування підкупу медичних працівників та викладено зміст її елементів.

Основними, найвагомішими і такими, що характеризуються науковою новизною, хоч і не вичерпують її, є такі задекларовані положення:

- окреслено алгоритм дій слідчого щодо визначення особи правопорушника медичного працівника: а) з'ясування наявності в особи правового статусу медичного працівника; б) встановлення на рівні нормативно-правових актів системи прав та обов'язків такої особи у сфері охорони здоров'я; в) закріплення у законодавстві відповідальності за корупційні діяння, пов'язані з наданням медичної допомоги;
- виокремлені варіанти типової обстановки підкупу у медичному закладі: а) наявність стійких корупційних зв'язків між керівництвом лікувальної установи, медичними працівниками, іншим персоналом та пацієнтами; б) стримане ставлення керівництва, медичних працівників до фактів підкупу

- такі діяння не схвалюють, але й не засуджують; в) нетерпимість до фактів підкупу медичних працівників та протидія цим діянням з боку керівництва та більшості колективу;
- виокремлені типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування підкупу медичних працівників за джерелом одержання відомостей та характером інформації про стадію вчинення кримінального правопорушення, залежно від напрямку медичної діяльності, з яким пов'язано вчинення підкупу медичного працівника, за формою підкупу медичного працівника, залежно від характеристики особи правопорушника;
- доведено, що механізм протидії розслідуванню підкупу медичних працівників охоплює два елементи: а) діяльність з приховування слідів кримінального правопорушення і вплив на джерела криміналістично значимої інформації до виявлення ознак вчиненого кримінального правопорушення; б) діяльність, спрямована безпосередньо на перешкоджання провадженню досудового розслідування;
- аргументовано, що залежно від обсягу даних, одержаних у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників, у наступному етапі розслідування кримінальних проваджень цієї категорії можуть скластися такі слідчі ситуації: 1) у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників одержано достатньо доказів, що підтверджують винуватість підозрюваного; 2) у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників не одержано достатньо доказів для однозначного висновку про винуватість конкретної особи, що вимагає збирання додаткових доказів; 3) одержані у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників докази, є достатніми для констатації винуватості, але виявлені додаткові епізоди вчинення такого протиправного діяння.

Саме вони стали надбанням вітчизняної криміналістики загалом та методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень зокрема.

Офіційний опонент вважає, що ці положення здатні здійснити вплив на розвиток науки криміналістики.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що сформульовані у межах дослідження висновки, теоретичні положення та науково обґрунтовані пропозиції можуть бути використані:

– у практичній діяльності – для організаційно-методичного та інформаційного забезпечення розслідування підкупу медичних працівників. Пропозиції і рекомендації, викладені у дисертації, прийняті і використовують у практичній діяльності прокуратури Львівської області (довідка від 30 листопада 2021 р.) та адвокатів Львівської області (довідка від 3 листопада 2021 р. № 322);

– у науково-дослідній роботі – як основа для подальшого розвитку методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень;

– у навчальному процесі – при викладанні та вивченні навчальної дисципліни «Криміналістика», при підготовці методичних матеріалів, курсів лекцій, спеціальних курсів, посібників, підручників. Результати дисертації використовують у навчальному процесі Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 22 листопада 2021 р. № 50) під час викладання навчальних дисциплін «Методика розслідування окремих видів злочинів», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», «Досудове розслідування», «Особливості розслідування окремих видів злочинів».

Оцінка змісту дисертації. Структура роботи, на погляд офіційного опонента, загалом побудована логічно правильно. Авторка виправдано використала дедуктивний метод розгляду питань – від криміналістичної характеристики підкупу медичних працівників до етапів розслідування такого роду кримінальних правопорушень, а також особливостей організації та планування, запобігання та подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика підкупу медичних працівників» присвячений з'ясуванню предмету посягання підкупу медичних працівників, аналізу ознак особи правопорушника та особи потерпілого у кримінальних провадженнях про підкуп медичних працівників, а також характеристиці способу, обстановки та слідової картини такого виду кримінальних правопорушень.

Розпочавши розгляд означеної проблематики з огляду підходів до розуміння категорії «криміналістична характеристика злочинів» та її елементів, авторка, опираючись на наявні доктринальні позиції, дійшла висновку, що основними елементами криміналістичної характеристики цього виду кримінального правопорушення є узагальнені відомості про: предмет посягання підкупу медичних працівників; особу правопорушника та особу потерпілого; спосіб підкупу медичних працівників; обстановку підкупу медичних працівників; д) слідову картину підкупу медичних працівників.

При цьому Р.Р. Юрків слушно зазначає, що ці елементи розташовані не хаотично, а в певній ієрархічній послідовності, зокрема, за рівнем інформативності та ступенем їх значущості. Окрім цього здобувачка обґрунтувала їх розташування і за іншим критерієм – залежно від інформаційного взаємозбагачення чи за взаємозв'язком та взаємообумовленістю появи кожного наступного елемента.

З метою розкриття предмету посягання підкупу медичних працівників дисертантка вдалася до дослідження змісту поняття «підкуп». Задля цього у роботі нею опрацьовано його кримінально-правове значення. Це дало можливість сформулювати визначення підкупу медичного працівника як пропозиції, обіцянки надати неправомірну вигоду медичному працівнику, її надання, а також прийняття ним пропозиції чи обіцянки, прохання чи вимагання надати йому таку неправомірну вигоду та її одержання за вчинення або невчинення будь-яких дій в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи, з використанням медичним працівником наданих йому повноважень чи з використанням становища, яке він

займає або діє як той, хто працює на користь підприємства, установи, організації.

Вивчення підходів, викладених у доктрині кримінального права України, а також аналіз правозастосовної практики дали можливість здобувачці дійти висновку, що предметом посягання підкупу медичних працівників є неправомірна вигода.

Авторка, керуючись законодавчими і підзаконними нормативними актами, здійснила детальний аналіз видів неправомірної вигоди, якими є: грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Грунтуючись на матеріалах вивченої правозастосовної практики, у роботі констатовано, що саме гроші у готівковій формі є єдиним видом предмета підкупу медичних працівників. При цьому, у більшості кримінальних проваджень видом неправомірної вигоди була грошова одиниця України – гривня, у решті випадків іноземна валюта у доларах США. У доповнення дисертантка наводить цікаві дані щодо розміру підкупу.

Беручи до уваги напрацювання характеристики особи правопорушника як елемента криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, Р.Р. Юрків зазначає, що характеристика особи правопорушника у справах щодо підкупу медичного працівника проявляється у двох аспектах – психологічному та функціональному. Психологічний компонент дає можливість визначити суб'єктивну сторону підкупу, зокрема його цільову та мотиваційну сферу, натомість функціональна складова сприяє у з'ясуванні механізму вчинення підкупу медичного працівника та інші обставини об'єктивного характеру.

У зв'язку з цим дисертантка аргументує, що алгоритм дій слідчого щодо визначення особи правопорушника медичного працівника охоплює: з'ясування наявності в особи правового статусу медичного працівника; встановлення на рівні нормативно-правових актів системи прав та обов'язків такої особи у сфері

охорони здоров'я; закріплення у законодавстві відповідальності за корупційні діяння, пов'язані з наданням медичної допомоги.

У логічній послідовності авторка переходить до з'ясування змісту терміну «медичний працівник». У законодавстві України цей термін використовується, однак його визначення відсутнє. На підставі ґрунтовного аналізу нормативного регулювання, оцінки результатів проведених досліджень у галузях трудового і кримінального права з цієї проблематики, здобувачка справедливо зазначає, що необхідно розрізняти терміни «медичний працівник» і «працівник закладу охорони здоров'я». Вона має рацію, що у дефініції поняття «медичний працівник», як видається, повинні знайти відображення обидва види діяльності – медична допомога та медичні послуги. Варто погодитися з нею й у позиції виокремлення категорій медичних працівників: а) професіонали в галузі медицини – особи з вищою медичною освітою (лікарі різного напрямку та спеціалізації); б) фахівці в галузі медицини.

На підставі цього, дисертантка запропонувала таке визначення медичного працівника як суб'єкта підкупу – повнолітня фізична особа з медичною освітою, яка відповідає встановленим кваліфікаційним вимогам, у межах спеціалізації надає кваліфіковану медичну допомогу та (або) медичні послуги на підставі трудових відносин із закладом охорони здоров'я чи, займаючись підприємницькою діяльністю за наявності ліцензії, якій запропонували, пообіцяли надати або надали неправомірну вигоду, а також, яка прийняла таку пропозицію чи обіцянку, прохала чи вимагала надати або одержала неправомірну вигоду за вчинення певних дій, пов'язаних із наданням медичної допомоги та (або) медичних послуг в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає, або в інтересах третьої особи чи групи осіб.

В опонованій роботі характеристику особи правопорушника медичного працівника розкрито ще й у соціально-демографічному, психологічному та криміналістичному значеннях. Беручи до уваги запропонований у криміналістиці поділ злочинців-корупціонерів на кілька типів, Р.Р. Юрків виокремила два типи правопорушника-корупціонера медичного працівника –

ситуативний і системний та навела риси, властиві кожному з них. Такий же поділ використаний нею і для характеристики осіб, які здійснюють підкуп медичного працівника.

Утім, значно менше уваги приділено характеристиці потерпілих від підкупу медичних працівників.

Продовжуючи розгляд криміналістичної характеристики підкупу медичних працівників, дисертантка аналізує спосіб підкупу медичного працівника. Опираючись на результати вже проведених криміналістичних розвідок, вона зазначає, що під способом підкупу медичного працівника доречно розуміти обумовлену об'єктивними і суб'єктивними умовами систему дій щодо підготовки, вчинення та приховання підкупу медичного працівника, спрямовану на досягнення кримінально-протиправної мети, і полягає у використанні певних прийомів, знарядь і засобів, що залишають сліди у навколишній обстановці та дають можливість побудувати модель події цього кримінального правопорушення та сформулювати уявлення про особу, яка його вчинила. У доповненні до цього авторка розкриває форми підкупу медичного працівника, вибудовує структуру способу вчинення цього кримінального правопорушення, а також здійснює класифікацію такого способу за сімома критеріями. Варто зазначити, що ці теоретичні положення вдало поєднані з наведеними прикладами із правозастосовної практики.

Ще одним дослідженим елементом криміналістичної характеристики підкупу медичних працівників є обстановка його вчинення. У роботі виокремлені три варіанти типової обстановки підкупу у медичному закладі. На підставі вивчення матеріалів кримінальних проваджень наведені відомості про час і місце вчинення підкупу медичних працівників. Розглянуто питання про сліди, пов'язані з цим кримінальним правопорушенням, до яких віднесено сліди-відображення, сліди-предмети та ідеальні сліди.

У розділі 2 *«Початковий етап розслідування підкупу медичних працівників»* здобувачка досліджує проблематику особливостей виявлення підкупу медичних працівників, типових слідчих ситуацій початкового етапу

розслідування підкупу медичних працівників, а також особливості тактики виконання окремих процесуальних дій на цьому етапі розслідування.

Наукова розвідка означеного напрямку розпочинається з огляду наукових підходів до визначення поняття «етап розслідування» та кількості етапів. На підставі цього, дисертантка зайняла позицію про наявність трьох етапів розслідування кримінальних правопорушень.

Р.Р. Юрків слушно зазначає, що початковий етап розслідування підкупу медичних працівників співвідноситься із початком досудового розслідування у цій категорії кримінальних проваджень як загальне та окреме. Початковий етап розслідування розпочинається з одержання органом досудового розслідування заяв чи повідомлень про підкуп медичного працівника, натомість початок досудового розслідування – з моменту внесення відомостей про це кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Аналіз правозастосовної практики дав можливість дисертантці дійти висновку, що початок досудового розслідування підкупу медичних працівників пов'язаний із двома типовими ситуаціями: 1) відомості про підкуп медичних працівників заносять до ЄРДР за наслідками проведення оперативно-розшукових заходів, затримання підозрюваного; 2) одержання заяви про підкуп медичних працівників, що готується, або вже вчинений.

У межах першої типової ситуації виокремлено дві підситуації: а) про готування або вчинення підкупу медичних працівників наявні оперативні дані; б) заявник звернувся до органів правопорядку, у складі яких є оперативні підрозділи.

У зв'язку з цим авторка аналізує положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р., зокрема зміст терміну «операції з контрольованого вчинення корупційного діяння» (п. 7¹ ч. 1 ст. 8). Вивчення нею законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, правових позицій ККС ВС дало можливість дійти висновку, що мова йде про такий оперативно-розшуковий захід як оперативний експеримент. У роботі докладно висвітлено суть цього оперативно-розшукового заходу.

Характеризуючи початковий етап розслідування підкупу медичних працівників, дисертантка формулює значення, завдання та визначає його складнощі, характеризує обставини, що підлягають доказуванню у таких кримінальних провадженнях.

Р.Р. Юрків класифікує типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування підкупу медичних працівників за кількома критеріями: за джерелом одержання відомостей та характером інформації про стадію вчинення кримінального правопорушення; залежно від завершеності вчинення цієї категорії кримінальних правопорушень; залежно напряду медичної діяльності, з яким пов'язано вчинення підкупу медичного працівника; залежно від характеристики особи правопорушника; за формою підкупу медичного працівника.

У роботі за основу взято перший критерій, на підставі якого виокремлено три типові слідчі ситуації: а) заява заінтересованої особи про підкуп медичного працівника, що готується; б) заява заінтересованої особи про факт підкупу медичного працівника; в) відомості про факт підкупу медичного працівника чи підкуп, що готується, отримані від органу, що проводить оперативно-розшукову діяльність.

Окрім загальної характеристики кожного з цих типових слідчих ситуацій, у дисертації наводиться їх наповнення відповідними процесуальними діями.

У логічній послідовності розкривається тактика виконання таких процесуальних дій як: 1) допит потерпілого або заявника (викривача); 2) огляд майбутнього предмета неправомірної вигоди; 3) затримання правопорушника на гарячому і тимчасове вилучення майна; 4) особистий обшук підозрюваного, а за необхідності – його освідкування; 5) огляд місця події; 6) допит підозрюваного; 7) обшук за місцем роботи та проживання підозрюваного, а за наявності для цього підстав – у родичів, друзів, знайомих; 8) огляд документів, що регламентують діяльність медичного закладу (статут, інші установчі документи) та визначають коло службових обов'язків медичного працівника (посадові інструкції, накази); 9) накладення арешту на майно підозрюваного;

10) допит свідків; 11) призначення і проведення експертиз; 12) негласні слідчі (розшукові) дії (аудіо-, відеоконтроль особи, контроль за вчиненням злочину, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж), якщо підкуп медичного працівника є тяжким або особливо тяжким злочином.

Авторка має рацію, що огляд місця події на початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників здійснюють з метою вивчення та фіксації обстановки, за якої відбувалося надання (одержання) неправомірної вигоди, виявлення та закріплення слідів кримінального правопорушення та інших доказів (наприклад, частин упаковки неправомірної вигоди). Зокрема сліди люмінесцентної речовини найчастіше можуть бути виявлені на робочому столі медичного працівника, його смартфоні, комп'ютері чи ноутбуку, медичній документації, кошику для сміття, шафі з документацією.

Р.Р. Юрків наводить перелік документів, які переважно вилучають на початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників: статут або інші установчі документи медичного закладу, ліценція на здійснення медичної практики, графік роботи медичного закладу, перелік видів медичної допомоги і медичних послуг, що надаються, правила надання медичної допомоги і медичних послуг, прейскурант цін, договори про надання медичних послуг, формуляри інформованих згод пацієнта на певні види медичних втручань, формуляри відмови пацієнта від медичного втручання, акти про відмову пацієнта від медичного втручання, книга заяв і пропозицій, стандарти якості надання медичної допомоги, положення про контроль якості надання медичної допомоги, штатний розпис, документація по роботі з кадрами, посадові інструкції, правила внутрішнього трудового розпорядку, графік відпусток, положення про преміювання працівників медичного закладу, паспорт підозрюваного, свідоцтво про шлюб, свідоцтво про народження дітей, його особисті записи.

Варто зазначити й те, що у розділі 2 положення тактики проведення окреслених вище процесуальних дій вдало поєднані з матеріалами вивченої здобувачкою правозастосовної практики, а також результатами опитування нею практичних працівників.

В останньому *розділі 3 «Наступний та завершальний етапи розслідування підкупу медичних працівників»* акцентовано увагу на особливостях організації та планування підкупу медичних працівників, запобіганні та подоланні протидії розслідуванню цих злочинів, а також на змісті, завданнях і типових слідчих ситуаціях наступного та завершального етапу розслідування підкупу медичних працівників.

Керуючись результатами проведених наукових розвідок з проблематики організації та планування розслідування кримінальних правопорушень, дисертантка розкриває задекларований нею предмет дослідження.

Так, організацію розслідування підкупу медичних працівників вона визначає як діяльність слідчого щодо створення оптимальних умов ведення досудового слідства з метою розслідування підкупу медичних працівників за конкретної слідчої ситуації з мінімальними витратами часу, сил та засобів.

Заслуговує уваги позиція Р.Р. Юрків про те, що до організації розслідування підкупу медичних працівників належать такі елементи: розгляд первинних відомостей та окреслення обставин, що підлягають доказуванню; визначення і конкретизацію мети розслідування; окреслення сил і засобів досягнення такої мети; планування розслідування; типові слідчі ситуації; взаємодію слідчого з оперативними підрозділами; мобілізацію учасників розслідування та координацію їхніх дій; використання у розслідуванні спеціальних знань.

Своєю чергою, під плануванням розслідування підкупу медичних працівників здобувачка розуміє мислену діяльність слідчого, що полягає у визначенні завдань досудового слідства цієї категорії злочинів, шляхів, способів і послідовності їх вирішення відповідно до вимог кримінального

процесуального закону, матеріальним виразом якої є складання плану розслідування.

До елементів планування розслідування підкупу медичних працівників нею справедливо віднесено: а) визначення та аналіз слідчої ситуації; б) обрання напряму розслідування та вирішення тактичних завдань; в) окреслення процесуальних дій, виконавців та строків їх здійснення, науково-технічних засобів, що використовуватимуться при проведенні таких дій; г) вжиття заходів щодо усунення протидії досудовому розслідуванню; д) складання плану розслідування; е) контроль за виконанням та своєчасне коригування такого плану.

У роботі слушно стверджується, що планування розслідування підкупу медичних працівників дисциплінує слідчого, сприяє проведенню цілеспрямованого і досудового слідства, упорядковує цей процес.

На основі опрацювання наукових досліджень з проблематики протидії розслідуванню, протидію розслідуванню підкупу медичних працівників визначено як діяльність суб'єктів підкупу медичного працівника, а також будь-яких інших заінтересованих осіб зі створення у будь-якій формі перешкод з виявлення ознак та провадження всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування такого роду кримінальних правопорушень.

До суб'єктів протидії розслідуванню підкупу медичних працівників розслідуванню дисертантка віднесла широке коло осіб: 1) підозрювані; 2) родичі, знайомі підозрюваних; 3) захисники; 4) потерпілі, свідки; 5) особи, які здійснюють і залучені до проведення досудового розслідування (слідчі, спеціалісти, експерти тощо); 6) керівники органу досудового розслідування, прокурори, судді, службові особи органів державної влади та місцевого самоврядування.

Варто погодитися і з тим, що розслідуванню підкупу медичних працівників можуть свідчити такі обставини: заявлення необґрунтованих клопотань і подання необґрунтованих скарг; значні розходження у змісті показань потерпілого та підозрюваного; зміна показань свідком на користь

підозрюваного; відмова учасника кримінального провадження прибути за викликом слідчого; відмову у наданні предметів і документів, що мають значення для кримінального провадження, на вимогу слідчого.

Авторка обґрунтовано виділяє низку заходів запобігання і подолання протидії розслідування медичних працівників: вжиття заходів до збереження слідчої таємниці, зокрема про плани проведення процесуальних дій, їхній зміст та результати; вжиття заходів щодо нейтралізації протидії з боку службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів правопорядку, захисників, суддів; вжиття заходів щодо нейтралізації протидії з боку засобів масової інформації; вжиття заходів щодо перешкоджанню здійсненню фізичного та (або) психічного впливу на потерпілого, свідків, експертів, понятих; вжиття заходів забезпечення безпеки щодо зазначених суб'єктів кримінального провадження, членів їх сімей; вжиття заходів щодо запобігання давання завідомо неправдивих показань, зокрема обмови, самообмови, алібі; вжиття заходів щодо запобігання зміни показань, відмови від давання показань; вжиття заходів щодо запобігання умисного ухилення від з'явлення за викликом слідчого.

Поза увагою здобувачки не залишено й проблематику наступного та завершального етапу розслідування підкупу медичних працівників.

Так, до завдань наступного етапу розслідування підкупу медичних працівників Р.Р. Юрків віднесла: завершення перевірки раніше побудованих слідчих версій щодо події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила; продовження формування доказової бази; усунення суперечностей у доказовому матеріалі; одержання докладних відомостей про особу правопорушника; з'ясування усіх інших обставин, що підлягають доказуванню; формулювання законної та обґрунтованої підозри; вирішення питання про обрання запобіжного заходу.

У логічній послідовності нею виокремлено типові слідчі ситуації наступного етапу розслідування підкупу медичних працівників: 1) у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників одержано

достатньо доказів, що підтверджують винуватість підозрюваного; 2) у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників не одержано достатньо доказів для однозначного висновку про винуватість конкретної особи, що вимагає збирання додаткових доказів; 3) одержані у початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників докази, є достатніми для констатації винуватості, але виявлені додаткові епізоди вчинення такого протиправного діяння.

Хоча, як справедливо констатує авторка, завершальному етапу розслідування приділено мало уваги у видових методиках розслідування кримінальних правопорушень, проте це не завадило їй сформулювати завдання завершального етапу розслідування підкупу медичних працівників. Зокрема, оцінка слідчим зібраних доказів під кутом їх достатності для вирішення питання про закінчення досудового розслідування, вирішення ним питання про закінчення досудового розслідування, систематизація та належне оформлення матеріалів кримінального провадження, надання доступу учасникам кримінального провадження до матеріалів досудового розслідування, визначення прокурором спрямування кримінального провадження, що надійшло до нього з обвинувальним актом. Кожне з цих завдань висвітлене на належному рівні.

Крім того, дисертантка вдало поєднує зроблені нею висновки, сформульовані позиції з результатами проведеного нею анкетування слідчих, керівників органу досудового розслідування та прокурорів.

Варто відзначити й те, що здобувачка не обходить гострі або дискусійні проблеми, які стосуються предмету її дослідження, а, навпаки, – подає своє бачення щодо їх вирішення, підкріплюючи його належною аргументацією.

Тож предмет дослідження розкритий Р.Р. Юрків загалом всебічно і повно, поданий у вигляді авторської наукової концепції, а цінність рукопису полягає у тому, що у ньому розглянута значна кількість проблем, пов'язаних із типовою структурою групової (внутрішньовидової) методики розслідування підкупу медичних працівників, та сформульовані науково-обґрунтовані й практично

затребувані рекомендації щодо їх вирішення. Мета дисертаційного дослідження досягнута, а виокремлені його завдання – виконані.

Апробація результатів дисертації здійснена на належних якісному та кількісному рівнях. Вивчення публікацій та порівняння їх зі змістом дисертації дає можливість стверджувати про повноту викладу у статтях і тезах результатів дослідження.

Текстових запозичень у дисертації без посилання на джерело, **інших елементів академічної недоброчесності у роботі не виявлено.**

Позитивні риси дисертації Юрків Роксолани Романівни, зрозуміло, не виключають творчої дискусії або незгоди з окремими її положеннями. До них, на думку офіційного опонента, варто віднести такі.

1. Насамперед, варто зупинитися на структурі роботи. Незважаючи на те, що вона загалом побудована логічно правильно, можливість для її удосконалення залишається.

Так, проблематика особливостей організації та планування розслідування підкупу медичних працівників, а також запобігання та подолання протидії розслідуванню таких категорій кримінальних правопорушень за своєю важливістю та обсягом заслуговує викладення в окремому розділі роботи, а не у підрозділах, як це має місце. Окрім того, розгляд питань означеної спрямованості у розділі 3 дисертації, присвяченому наступному та завершальному етапу розслідування підкупу медичних працівників, може породити хибну думку про те, що на початковому етапі розслідування ця проблема не постає перед слідчим.

2. У рубриці «наукова новизна одержаних результатів» вступу дисертації задекларовано, що «подана праця є першим у вітчизняній криміналістиці дослідженням, у якому, з урахуванням положень антикорупційного законодавства і практики його застосування, напрацьована типова структура групової (внутрішньовидової) методики розслідування підкупу медичних працівників та викладено зміст її елементів» (с. 10).

На думку офіційного опонента, таке формулювання матиме право на виклад, якщо у дисертації будуть сформовані теоретичні засади методики розслідування підкупу медичних працівників. Окрім іншого, такі засади охоплюють: історіографію, вітчизняний та зарубіжний досвід розслідування підкупу медичних працівників (у контексті з'ясування сучасного стану наукового забезпечення побудови задекларованої методики); визначення класифікаційної рубрики та структури бажаної до розробки методики, з чітким наведення головних та факультативних її елементів; окреслення особливостей криміналістичної профілактики, про що переважна більшість дослідників забуває, незважаючи на те, що попередження кримінальних правопорушень, утім числі підкупу медичних працівників – це не формальність, а не менш важливий разом із виявленням й розслідуванням, аспект досудового провадження.

Відсутність або неповнота викладу цих винятково криміналістичних категорій і понять призводить до неможливості однозначної кінцевої оцінки дисертації як такої, що досягла задекларованої мети, принаймні, в цій частині.

3. У розділі 1 не достатньо уваги приділено характеристиці особи потерпілого у кримінальних провадженнях про підкуп медичних працівників (с. 55-56).

Зокрема, використавши метод узагальнення незалежних характеристик, на базі вивчених дисертанткою матеріалів кримінальних проваджень, їй доцільно було визначити, а також сформулювати висновки щодо характерних рис особи потерпілого як елементу криміналістичної характеристики підкупу медичних працівників.

4. Назва підрозділу 2.3. «Тактичні особливості виконання окремих процесуальних дій початкового етапу розслідування підкупу медичних працівників» дає підстави сподіватися, що у ньому дисертантка розкриває особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій у таких категоріях злочинів. Однак насправді тактичних особливостей менше, ніж загальних положень тактики здійснення відповідних процесуальних дій.

5. У підрозділі 2.3. здобувачка також розглядає негласні слідчі (розшукові) дії, що проводять у кримінальних провадженнях про підкуп медичних працівників (с. 132-136).

З позиції офіційного опонента аналіз наведених негласних слідчих (розшукових) дій доречно також наповнити типовими складнощами їх проведення, принаймні організаційними та фіксування. Зокрема, специфічними для негласних слідчих (розшукових) дій є не лише методи їх проведення, а й оформлення отриманих внаслідок цих дій відомостей у відповідних протоколах. Також варто зупинитися й на переліку осіб, які уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Проблема породжує ще й специфіка застосування технічних засобів під час виконання негласних слідчих (розшукових) дій.

6. У рецензованій роботі вкрай мало уваги приділено використанню тактичних операцій і тактичних комбінацій під час розслідування підкупу медичних працівників. Авторка обмежилася лише кількома положеннями. Так, застосування тактичних операцій вона віднесла до складнощів початкового етапу розслідування підкупу медичних працівників (с. 99). Окрім того, поверхнево описала зміст чотирьох тактичних операцій – «затримання на гарячому» (с. 103, 112, 131), «Пастка», «Вкид» та «Щит» (с. 164-165). А стосовно тактичних комбінацій, то у дисертації лише зазначено, що у наступному етапі розслідування підкупу медичних працівників слідчий використовує різні тактичні комбінації (с. 169). Однак, про які тактичні комбінації йдеться, яка їхня суть не зрозуміло.

Однак висловлені офіційним опонентом зауваження носять дискусійний характер, хоча й потребують додаткової аргументації авторки та, зрозуміло, не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку дисертації і, як на нас, складуть підґрунтя для наукової дискусії під час захисту здобувачкою свого дослідження.

Висновок: дисертація Юрків Роксолани Романівни «Особливості виявлення та розслідування підкупу медичних працівників» є самостійним,

цілісним і завершеним дослідженням актуальної для юридичної науки та правозастосовної практики проблеми. За своїм теоретичним рівнем та одержаними науковими результатами праця є внеском у розвиток криміналістики та затребуваною у практичній діяльності органів досудового розслідування, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами, Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 зі змінами, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» з галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:
завідувач кафедрою
кримінального права та процесу
Львівського торговельно-економічного університету
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України

Богдан ЩУР

